
Ur-Sgeul (Gaisgeach na Sgeithe Deirge)

Author(s): Domhnall MacEacharn

Source: *The Celtic Review*, Vol. 3, No. 10 (Oct., 1906), pp. 160-176

Stable URL: <http://www.jstor.org/stable/30069907>

Accessed: 27-06-2016 15:25 UTC

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at

<http://about.jstor.org/terms>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *The Celtic Review*

written, 'he will rest in his love.' For the fair Iberian maid was taken to wife by the Goidel conqueror, and she rested in his love and became the mother of a noble race.

And thus it happened that evermore amongst the daughters of the royal tribes of the Isle of the Mighty we must need find the name of Yngharad, which in these modern days of change is oftentimes spelt Angharad. Yet it is the same name, and remaineth a well-chosen one for the brides of kings—Yngharad—My Beloved.

UR-SGEUL

(*Gaisgeach na Sgeithe Deirge.*)

DOMHNALL MAC EACHARN

'Fàg mi, fàg mi aig an am so,
Gus an rannsaich mi a' chùis,
Ciod ma 's e an tìm a th' ann leinn
A' cheart tìm a bh' ann o thùs ?'

THADHAIL mi air duine còir, caraid dhomh, air an oidhche roimhe, 's fhuair mi e le grunnan de chloinn bhig m' a ghlùn. Dh' fharraid mi dheth ciod a bha e teagasg do 'n chloinn. 'Mata,' ars' esan, 'tha an fhaoineis.' 'Ud, ud!' arsa mise, 'cha chreid mi sin uait ged is tu fein a tha 'ga innseadh.' 'Creididh tu mi,' ars' esan, 'nuair a their mi riut gur e seann sgeulachd a tha mi toirt daibh.' 'Theagamh,' arsa mise, 'nach 'eil an sgeulachd cho faoin 's a tha thu smaointeachadh; gabh air t' adhairt 's buaidh uirsgeoil dhuit, 's air son sgeulachd dheth, tha mise cho faoin ris a' chòrr de d' luchd-eisdeachd.' Ghabh e air adhairt leis an sgeul, dìreach mar gu 'm bu nàr leis sin a dheanamh. Bha mhuinntir òg ag éisdeachd ris an sgeul le geur-aire; sùil, beul, is cluas, a reir coltais, ag òl a suas gach aon fhacal a bha tuiteam o bheul an t-sean-duine. Cha b' urrainn domh gun bhreithneachadh air an ni, agus a' cheist a mhèorachadh, ciod a' ghnè bhuidh a th' anns

na seann sgeulachdan sin a tha 'gan cumail a ghnàth ùrail? Tha fhios againn gu bheil cuid diubh na 's sine na na sgriobhaidhean as sine th' againn, 's ged a tha sin mar sin, thainig iad a nuas troimh na linntean g' ar n-ionnsaidh le beul-aithris an t-sluaigh. Tha ceart lethbhreac an sgeòil bhig sin, 'Murachadh is Meanachadh,' anns an 'Talmud,' leabhar a tha na h-Iùdhaich a' meas mar earrann de 'n t-Sean-Tiomnadh; 's gheibhear sgeulachdan anns na Veda,—leabhraichean naomha nan Hindù,—a bha, réir coltais, air an aithris mar sgeulachdan faoine measg an t-sluaigh, mu 'n d' fhuair iad àit anns na leabhraichean sin; 's tha fhios againn gu bheil na leabhraichean sin na 's sine na 'n Sean-Tiomnadh againne. Ach air sinead an sgeòil 's air cho tric 's a chluinnear e air aithris, 's e ur-sgeul a theirear ris gus an latha-diugh. Ciod ma tha feartan 's a' Chruinne nach 'eil a' fàs sean le àireamh am bliadhnachan mar tha sinne? Tha fhios againn gu bheil an talamh fein aois mhor; aois cho mor 's nach 'eil e 'n comas duinn eadhoin tuaireamas a thoirt oirre, gidh-eadh, tha na laghannan nàduir a tha 'ga chumail suas 's a tha riaghladh òrdugh na Cruinne, a réir coltais, gun atharrachadh gun sgaile tionndaidh o 'n fhuair iad air thùs am bith. A' ghrian a tha soillseachadh ar latha-ne, shoillsich i farsuingeachd do-thomhas na cruitheachd ré linntean do-àireamh mu 'n robh an talamh idir ann; ach dhuinne 'n diugh, tha camhanaich na maidne cho òigeil 's a bha e air an là sin air an do sheinn reulta na maidne cuideachd, 's air an d' rinn uile mhic Dhé gairdeachas.

Co dhiù tha no nach 'eil na nithe sin ceart mar tha mise 'g ràdh, fàgaidh sinn air an t-suidheachadh sin fein iad aig an àm, agus bheir sinn sùil car tiota air sgeulachd mo charaid, dh' fheuch an tuig sinn ciod a' ghnè bhunait air an do thogadh i. Faodaidh mi thoirt fainear 'san àite so, gu bheil gach ni a thig a nuas g' ar n-ionnsaidh le beul-aithris an t-sluaigh buailteach gu bhi, an tomhas beag no mor, air a thruilleadh, ach mar is bitheanta, gu bheil prìomh-steidh a' ghnòthaich gun a bheag as fhiach de dh' atharrachadh. Air an aobhar sin cha bhiodh e chum mor-bhuannachd gach mion-thachartas

a tha 'san sgeul a dhluth-leantuinn, no gach aon lide 's puinc a sgrùdadh a dh' fheuchainn ri brìgh a tharruing as. Foghnaidh dhuinn aig an àm amharc car seal air na cuspairean as foghaintiche gluasad 'san sgeul, dh' fheuch an teid againn air tuaireamas a thoirt air seadh an giùlain.

Tha mhor-chuid de na tha air aithris 's na sgeulachdan sin air a chur an cruth cho aibheiseach 's gu bheil e coltach gu leòir nach robh e air a chiallachadh leis an sgeulaiche air son gnìomh duine no beathaich, ach a mhàin a riochdachadh gluasad cuspairean nàduir, mar tha grian is gealach, talamh is adhar, gaoth is uisge, oidhche 's latha, 's mar sin sìos, agus na cuspairean sin air an cur an riochd duine no ainmhidh, dìreach mar is freagarraiche do 'n phàirt a tha iad a' gabhail 'san sgeul.

Thuit e mach gur e Gaisgeach na Sgeithe Deirge an sgeul a bha mo charaid a' toirt do 'n chloinn; aon de na sgeulachdan sin a chuir Iain Caimbeul, Ile, a mach 'na leabhar-sgeulachd,—*Popular Tales of the West Highlands*.

'S ann an Colasa a fhuair an Caimbeulach an sgeul, ach fhuaradh e le duin-ualas eile, ann an Eilean Eige. Tha beagan eadar-dhealachaidh eadar an dà dhoigh aithris, ach cha 'n 'eil sin a' buntainn ri brìgh an sgèoil, 's o nach 'eil mise dol a thoirt seachad ach na fìor-chnàmhan loma dheth, dìreach na bhios buileach feumail air son an ciall a shoilleireachadh, cha ruig mi leas leantuinn dlùth ri dòigh seach dòigh, ach na bhios feumail air son mo ghnothaich a ghabhail as an aon as deise dhiubh.

A reir mo bheachd-sa, buinidh Gaisgeach na Sgeithe Deirge do 'n t-sèorsa sgeulachd ris an abrar Sgeulachd-ghreine (Solar-myth); 's e sin ri ràdh, sgeulachd anns am bheil cuspairean nàduir air an cur ann an riochd duine no beathaich, mar is freagarraiche do 'n phàirt a tha iad a' gabhail 'san sgeul, agus an giùlan-san a' samhlachadh gluasad nan cuspairean a tha ann am beachd a' bhàird. Faodaidh na cuspairean sin a bhi de dh' iomadh gnè, bho 'n drùehd air bhàrr an fhèidir gu grian a' mheadhon-là, agus faodaidh gach cuspair dhiubh dol fo iomadh ainm, dìreach a réir mar a tha e

'ga thaisbeanadh fein do shùil a' bhàird aig an àm. Cha 'n 'eil e mar so furasda bhi daonnan cinnteach as an dearbhnì a tha 'm beachd a' bhàird anns gach ceum d' a sgeulachd, ach faodaidh sinn buille-ma-thuaiream a thoirt air ciall an sgèoil a tha f'ar comhair, 's mur dean ar mìn eachadh moran math, theagamh nach dean e bheag de chron.

Tha 'n sgeul, mata, a' fosgladh air latha boidheach 'san deireadh Fhoghair, le Rìgh na h-Eireann, a shlòigh 's a laochraidh, a mhaithean 's a mhor-uaislean, anns a' bheinn shithinn agus sheilg. Shuidh iad air cnocan boidheach uaine far an éireadh grian gu moch 's an laidheadh i gu h-anamoch. Bha na coin air lomhainn, 's na gaisgich air an uilinn lan sglos is airsneil. An déigh dhaibh an cuibheas a ghabhail de bhiadh 's de dhibh, thuirt an rìgh gu 'm b' ait leis fein a nis greis air cantainn nan sgeul los togail cinn is cridhe thoirt daibh. Chaidh an cruitire air ghleus, is chaidh an sgeul air shiubhal mar sin air adhart.

Ma 's math mo bheachd-sa, tha Rìgh na h-Eireann, a shlòigh, a laochraidh, a mhaithean, 's a mhor-uaislean, a' riochdachadh na làn-bhliadhna, le a làithean, a seachdainnean, a miosan, 's a ràidhean. Bha saothair is othail an Fhoghair seachad; bha na coin air lomhainn; 's bha na gaisgich a ghiùlain uallach is teas an là, a nis fann, sgith, airsnealach, 's ag iarraidh air a' chruitear greis a thoirt air cantainn nan sgeul los togail cinn is cridhe thoirt daibh. 'S e sin ri ràdh, bha bhliadhna fàs fann is aosda; bha 'm Foghar a' teannadh gu chrich; bha ghrian a' call a neirt; aghaidh nàduir a' caochladh snuaidh; trusgan na coille ciaradh 's a' tuiteam air falbh; agus anns an adhar spiorad cianalais ag èaladh mu 'n cuairt, a' cur tromadais air gach nì.

'S ann mar so a bha 'nuair chunnacadh dùbhradh froise an iomall a' chuain a' triall o'n aird an iar gus an aird an ear, agus Marcaiche Fàlaire Duibhe tighinn gu sunndach 'na dhéigh. Thainig am marcaiche, 's chuir e fàilt air an rìgh 's air a' chuideachd, ach mu 'n robh bheag de sheanachas eatorra, bhuail e dorn air an rìgh eadar am beul 's an t-sròn;—chuir e trì faclan as; cheap e 'na laimh iad; chuir e 'na phòc iad;

's dh' fhalbh e mar thainig e, am fuaradh na froise. 'S e sin ri ràdh, chunnacadh comharra na h-an-uair tighinn, agus 'na dhéigh sin an Geamhradh fein ann an riochd Marcaiche Fàlaire Duibhe. Thainig an Geamhradh; chuir e trì ràidhean as a' bhliadhna, no trì mìosan as an Fhoghar—cha 'n 'eil e soilleir co aca,—ghabh e mar sin fad-seilbh, 's ghabh e air a thurus. A réir coltais, ged a bha aimsir gheamhrail air teachd, bha fathast beagan laithean de 'n Fhoghar gun ruith. Ghabh Mac Mor an Rìgh,—Ridir' a' Chuirn, agus a bhràthair, —Ridir' a' Chlaidhimh, cothrom air an dàil so air son bòid a thoirt gu briosg-ghloireach nach itheadh iad biadh, 's nach òladh iad deoch, 's nach éisdeadh iad cèol, gus an tugadh iad aichmheil a mach air son na tàmailt a thug am marcaiche do'n rìgh.

Tha e coltach gu bheil Mac Mor an Rìgh,—Ridir' a' Chuirn,—an so a' riochdachadh cinneas, no toradh na bliadhna, 's gur ann air Corn-a-phailteis (Cornucopia) a tha e air a shloinneadh. Tha fhios againn gu 'n robh Ban-dia an Àitich aig na Greugaich (Demeter), agus Ceres nan Romanach, air an dealbhadh le Corn-a-phailteis 'nan laimh. Bha Iupiter mar an ceudna air a nochdadh le Corn-a-phailteis,—adharc na gaibhre a thug bainne dha. Chaidh an adharc so dheanamh 'na h-aon de chomharra a' Ohrios-ghreine (Zodiac), agus a' ghrian a bhi 'g inntear a' chomharra so (Capricornus) aig an àm so de 'n bhliadhna, tha e deanamh an ni na 's coltaiche gur ann o *Chorn*-a-phailteis a thug Ridir' a' *Chuirn* a thiodal. Mac eil' an rìgh,—Ridir' a' Chlaidhimh,—faodaidh esan a bhi riochdachadh àm tional an toraidh, no àm na buana. Cha 'n 'eil de dh' fheum air 'san sgeul ach a bhi bagradh, an dràst 's a' rithist, an ceann a' sgathadh de Mhac an Earraidh Uaine.

Bha fear eile 's a' chuideachd 'nuair a bhòidich dà mhac an rìgh gu 'n dioladh iad air a' mharcaiche an dorn a bhual e air an athair. B' e so Mac an Earraidh Uaine ri Gaisge, no réir na doigh aithris eile, Mac Cochaill Uaine ri Gaisge. Bhòidich esan mar aon de chàch nach itheadh e biadh, 's nach òladh e deoch, 's nach éisdeadh e cèol, gus an d' thugadh e

as a' ghaisgeach a bhual an dorn air an rìgh an cridhe smaoin-tich sin a dheanamh. Ach rinn da mhac an rìgh 'tair agus tailceis' air, 's cha leigeadh iad 'nan cuideachd e, ach dh' fhalbhadh esan ge b' oil leò. Dh' fheuch iad sèol no dhà air a chumail air ais, ach a dh' aindeoin gach nì a dh' fheuch iad bha esan 'gan leanntainn. Mu dheireadh dh' aontaich iad a leigeil leotha, gun fhios nach fhaodadh e bhi feumail dhaibh fathast; 's mar sin rainig iad le cheile taobh na mara.

'S e mo bheachd gu bheil againn ann am Mac an Earraidh Uaine, no Chochaill Uaine, an t-Earrach a' leantainn a' Gheamhraidh fad as. Cha do dhearbh e fathast a ghaisge, ach tha e air a thurus a chum na faiche am faigh e cothrom air sin a dheanamh. Cha 'n 'eil meas aig Mic an rìgh air aig an àm, ach chi sinn mu 'n dealaich sinn ris gur e fein Treun-laoch an sgeòil. Tha 'n t-ainm Mac an Earraidh Uaine, no Chochaill Uaine, (green habit or mantle) glé fhreagarrach dha, oir 's e 'n t-Earrach a sgeadaicheas le trusgan uaine gach sliabh is srath, machair is coill.

'Now in her green mantle blyth nature arrays,'

arsa Raibeart Burns, 's an t-am so bhliadhna 'na bheachd, no mar thuirt ar fear-dùthcha fein,

'Bidh gach doire dlùth, uaigneach
'S trusgan uain' uimp' a' fàs.'

Faodaidh sinn, mar sin, a bhi làn-earbsach gur ann ris an Earrach fein a tha ar gnothach.

'Nuair rainig Mic an rìgh agus Mac an Earraidh Uaine taobh na mara, thachair Gruagach nan Cumha orra. [Cha'n 'eil iomradh air Gruagach nan Cumha an leabhar a' Chaim-beulaich.] Thuirt iad ris a' Ghruagaich gu 'm bu mhiann leò an t-aiseag fhaotainn. 'Cha bhi chion oirbh,' ars' esan, 's leams' an long is fearr a chuireas tonn na déigh.' Chuir iad a mach an Iubhrach Bhallach; 'thug iad a toiseach do mhuir, 's a deireadh do thir,' 's dh' fhalbh iad.

Tha e air innseadh dhuinn an so gu 'm buineadh an long—an Iubhrach Bhallach—do Ghruagach nan Cumha. 'Nis,

tha fhios againn far am bheil luingeis air an ainmeachadh 's na sgeulachdan so,—luingeis nach iarr stiùir, no ràmh, no taoman, 's a theid dìreach an taobh a chuirear an aghaidh—gur iad na neòil a tha air an ciallachadh. Tha e soilleir dhuinn aig a' cheart àm, an uachdaranachd a th' aig a' ghaoth air na neòil; cho umhal 's a theid iad an taobh a chuireas i an aghaidh, 's a sheòlas iad luath no mall an co-sheasamh r' a h-òrdugh. Tha ghaoth dol fo iomadh ainm 's na sgeulachdan so, math a dh' fhaoidte fo dhà no thri ainmean anns an aon sgeulachd, dìreach mar a tha i ciùin no garg, tlàth no fuaraidh. Chi sinn sin anns an sgeul Ghreugach anns am bheil a' ghaoth-chùbhraidh Chéit a' dol fo 'n ainm Pan, agus a' gharg ghaoth tuath fo 'n ainm Boreas. Anns an sgeul so bha Pan a' suiridh air Pitys (A' chraobh ghiubhais). Rinn Pan ceòl binn do Phitys, 's thaitinn an ceòl rithe cho math 's gu 'n do thog i co-sheirm leis. Chunnaic Boreas ciod a bha dol air adhairt, 's dh' fhàs e eudmhor. Mu dheireadh las fhearg, 's thainig e 'na dhian-chorruich 's thilg e Pitys bhàrr bearradh na creige. Faodar a bhi cinnteach 'nuair thainig Pan an rathad a rithist 's a chunnaic e cor a leannain gu 'n d' rinn e tuireadh air a son; co dhiù, bhiodh a cheòl aig an àm as eugmhais co-sheirm Phitys. Ach ciod sam bith a' cheart ni a bha 'm bàrd a' ciallachadh le Gruagach nan Cumha, tha e coltach gu leòir gur i ghaoth is bonn-steidhe dha, oir ciod sam bith ainm fo 'n teid am fear-ciùil 'san sgeulachd, 's i ghaoth is mathair-aobhair d' a cheòl. Math a dh' fhaoidte nach robh Ghruagach ach a' cumha na h-aimsir a chaidh seachad; aimsir anns an robh machair fo bhàrr, 's coill fo dhuilleach, a' deanamh co-sheirm r' a cheòl; tha cho-sheirm sin a nis a dhìth, 's tha gaoth chaoin an apachaidh air tionndadh gu gaoth ànrach an deireadh Fhoghair.

Chunnaic sinn dà Mhac an rìgh agus Mac an Earraidh Uaine air bòrd na h-Iubhraich Bhallaich, 's soirbheas beag, laghach aca, mar a thaghadh iad fhein, a bheireadh fraoch á beinn, duilleach á coill, 's seileach òg as a fhreumhaichean, 's a chuireadh tughan nan tighean an claisean nan iomairean.' Foghnaidh a ràdh gu 'n d' rainig iad Eilean na Fiacais an

ceann seachd làithean na seachdainn, ach bha cearcall teine mu 'n cuairt air an eilean. Dh' fheuch Ridir' a' Chuirn agus Ridir' a' Chlaidhimh ri dol troimh 'n teine, ach dh' fhairtlich orra sin a dheanamh. 'Chaidh Mac an Earraidh Uaine na threallaichean-catha agus cruaidh-chòmhraig, agus leum e o bharraibh a shleagha gu barraibh ordag thar na teine.' . . . Bha 'n sin an aon eilean a bu bhoidhche chunnacadh o thùs an domhain gu deireadh na dèilinn.'

Faodaidh mi thoirt fainear an so, gu bheil am bàrd gu tric, anns na sgeulachdan so, a' gnàthachadh modh-labhairt a tha gun mhoran brìgh ann fein, ach a tha iomchuidh a chum snas agus àrdachadh a thoirt d' a chainnt, 's a bhi co-fhreagarrach do ghluasad an sgeòil. Saoilidh mi gu bheil cuid de 'n mhodh-labhairt so anns a' chunntas a tha e toirt duinn air turus-cuain nan gaisgeach, 's gu faodar, mar sin, brìgh an iomlain dheth a chur am fìor-bheagan fhacal. 'S e sin gu 'n robh àm na buana, agus àm tionail an toraidh, mar-ris na beagan làithean a bha gun ruith de 'n Fhoghar, a' dol a mach air neòil bhallach, ghruamach an deireadh Fhoghair. Bha Mac an Earraidh Uaine 'nan cuideachd, 's ged a bha àm-san fathast gun teachd, agus an àm-san air dol seachad, cha 'n 'eil sin 'ga dheanamh mi-fhreagarrach dhasan an t-aiseag a ghabhail leò, oir tha ghrian, a tha riaghladh amannan na bliadhna, a' gleidheadh air a cùrsa, gun éis, gun mhàirneal, 's am feadh a tha i toirt cùl ri aon àm, tha i toirt àm eil' air aghaidh.

'Nuair ràinig na gaisgich Eilean na Fiacais bha cearcall teine mu 'n eilean sin. Tha 'n cearcall teine glé chumant' anns na sgeulachdan so, 's tha e coltach gur e 'n crios teine a tha ghrian a' cur mu 'n talamh 'na cuairt bhliadhnail a bha 'n tùs air a chiallachadh leis, ach thainig e gu bhi air a ghnàthachadh an seadh no dhà; ach saoilidh mi gur e bha 'm beachd a' bhàird 'san earrainn so, an Aimsir a rinn e na h-aon de phrìomh-chuspairean a sgeòil, 's a bha aig an àm fo thainistireachd chruaidh a' Gheamhraidh, a chomharrachadh a mach air mhodh sonraichte, 's bha 'n riomball teine a' cumail a mach gach cuspair ach esan a mhàin aig an robh còir air faotainn a stigh. B' e

sin aig an àm an t-Earrach, a thainig a chumail cogaidh ris a' Gheamhradh. Chi sinn a mhac-samhuil so anns an sgeulachd Lochlannach anns am bheil Odin a' cur seun cadail air Brynhild, 's a' cur cearcall teine mu timchioll; 's nach gabh i dusgadh ach leis a' churaidh d' am b' urrainn dol troimh 'n teine g' a h-ionnsaidh.

'Nuair a thog Mac an Earraidh Uaine mach ri aodann an eilein, b' e cheud ni a thachair air Oglach Mor 's e 'na shuain chadail, le cheann air glùn Ailleagan nam Ban,—no 'n Ionmhuinn Mhnatha, mar a tha e 'n leabhar a' Chaimbeulaich. 'S e so an riochd 'san do chuir am bàrd an taobh marbhanta sin de 'n Gheamhradh anns an teich fiadh-chreutairean d' an garaidhean air son didein o' n fhuachd; 's anns am paisg a' choill a clàrsach rìoghail, bho 'n a sgap an doireann a Còisir-chiùil; 's na sruthain a bha ri borbhan cèdilmhor ré an chòrr de 'n bhliadhna nis air an tùchadh 's air an tachdadh le reothadh 's le sneachd gus nach cluinnear fuaime an guth. Gach ni mar so ann an staid turra-chadail, 's a' gabhail dreach duaichnidh na h-Aimsire. 'S e 'n t-Oglach Mor, mata, an Geamhradh, le cheann an uchd an Earraich; Samson le cheann an uchd Delilah.

Tha 'n t-Earrach a tigh'n a stigh mar an leòmhann, ach ged a tha ghiùlan garg an toiseach tha taobh eil' air a theisteach; an taobh sin a tha tlusail, tlàth, bàigheil do dhuine 's do bheathach, 's a tha toirt :—

'Air an t-snodhach bhi dìreadh
As gach friamhach as isle
Troimh na cuislinnean snìomhain,
Gu miadalach blàth.'

Tha fhios againn gu bheil na cuspairean nàduir ris am bheil gnothach a' bhàird 'gan nochdadh fein fo iomadh dreach, 's gu bheil e mar sin feumail do 'n bhàrd gach atharrachadh dreach air a' chuspair a chur an atharrachadh riochd 'na sgeulachd. 'S e so an t-aobhar gu bheil dà thaobh an Earraich air an toirt duinn an so, aghaidh ri aghaidh, ann an riochd Mac an Earraidh Uaine agus Ailleagan nam Ban. Chi sinn a' cheart ni ann an sgeulachdan na Gréige agus na

Roimhe, mar a tha 'n sgeul mu Helios (a' ghrian) a bhi 'n gaol air Eos (camhanaich na maidne), ach 'nuair a sheall Helios le mor-ghràdh air Eos, theich Eos. 'S e sin ri ràdh, thuit a' ghrian an gaol air camhanaich na maidne,—am faileas a bha i fein a' tilgeadh air aghaidh na speur,—ach 'nuair a dh' éirich i os cionn cuairt na speur 's a sheall i le mor-spéis air an fhaileas, theich am faileas. Tha lethbhreac eile 'n sgeòil so air aithris mu Apollo 's mu Aurora. 'Nuair a theann Apollo ri Aurora phògadh, fhuair Aurora bàs. Chi sinn gu bheil gach caochladh dreach a tha tigh'n thar a' Gheamhraidh air an laimhseachadh leis a' bhàrd air a' mhodh cheudna.

'Ciod is dùsgadh do 'n òglach?' dh' fharraid Mac an Earraidh Uaine de'n Ionmhuinn Mhnatha. 'Tha,' ars' ise, 'rud nach dean thusa, no aona ghaisgeach anns an domhan mhor, ach Gaisgeach na Sgeithe Deirge, d' an robh e 'san tairg-neachd tigh'n do 'n eilean so agus an carragh cloich' ud thall a bhualadh air an duine so ann an carraig an uchd.' Chaidh an Gaisgeach air thapadh, 's thog e an carragh cloiche 'na dhà laimh, 's bhuail e air an Oglach Mhor e ann an carraig an uchd, 's dhuaisg sin e. Tha so a' daingneachadh an ni a thuirt mi cheana nach robh e comasach gu faigheadh gaisgeach sam bith eile an taobh a stigh de 'n chearcall theine ach esan a mhain d'am bu dleasnas a bhi ann aig an àm. B' e sin Mac an Earraidh Uaine, a bha pearsachadh an Earraich. Thainig esan mar a bha e 'san tairg-neachd, 's bhuail e 'n carragh cloiche air an Oglach Mhor an carraig an uchd. Am briathran eile, thainig an t-Earrach mu 'n cuairt mar a bha e suidhicht' an cùrsa nàduir gu 'n tigeadh e, 's rinn e ni nach b' urrainn séasan eile dheanamh,—an talamh a dhùsgadh á cadal a' Gheamhraidh.

Ma sheallas sinn air an dòigh dhùsgaidh so, chi sinn gu bheil e cho nàdurra ris a' chòrr. Tha fhios againn 'nuair a thionndas uisge gu eigh, gu bheil a thomad moran na 's motha na bha e 'na uisge. 'Nuair a reothas, mar sin, an t-uisge tha faotainn aite-taimh am measg chòsan nan creag, tha e ag at na h-uidhir 's gu bheil e gu tric a' sgàineadh a mach roinn de 'n chreig; ach fhad 's a mhaireas an reothadh, tha 'n eigh a' gleidheadh cruaidh-ghreim air an earrainn a chaidh a

bhrùchdadh a mach á aodann na creige, gus an tig aiteamh an Earraich ; 's ann an sin a tha Mac an Earraidh Uaine a' fuasgladh greim na h-eighe, 's a' leigeil leis a' charragh chloiche tuiteam air uchd an fhearainn a tha fathast an trom-chadal a' Gheamhraidh.

'S e so a thug a' cheud mhosgladh air an taobh mharbhanta so de 'n Gheamhradh, 's a rinn e mothachail air a' chùis gu robh an t-Earrach gu deimhin air teachd, mar a bha 'san fhàisneachd gu 'n tigeadh e. 'Nar latha-ne cha ghabhadh e moran de spiorad na fàisneachd a chur an céill roimh-laimh gu 'n tigeadh an t-Earrach mu 'n cuairt 'na àm, ach, a réir coltais, cha robh iad idir cho cinnteach 's na linntean a dh' fhalbh. Tha sinn a leughadh anns na Veda na ceistean iomagaineach a bhidhte' farraid mu àm laidhe na gréine,— 'An éirich a' ghrian a rìs?' 'An tig ar seana charaid, camhanaich na maidne, air ais?' 'Am bi cumhachdan an dorchadais air an closnachadh le dia an t-soluis?' 'S an uair a dh' éireadh a' ghrian, bhàtar a' cur fàilt oirre le iolach ghairdeachais. 'Nar Bìobull fein, tha sinn a' leughadh mu na mnathan Iudhach a bhi gul 's a' caoidh air son Thamuis; 's e sin 'nuair a bha 'n dia sin air a chuairt gheamhraidh, 's gun iad cinnteach, a réir coltais, co dhiù thilleadh no nach tilleadh e.

'Nuair a bhuail Mac an Earraidh Uaine an carragh cloiche air an Oglach Mhor an carraig an uchd, thug am fear sin blaomadh air a dhà shùil 's dh' amhairc e air. 'Aha!' ars' am fear a bha 'na chadal, 'an d' thainig thu, Ghaisgich na Sgeithe Deirge? 's ann an diugh a tha 'n t-ainm air a thoirt ort.' Tha sinn a' faicinn leis so, gur gann a bha Mac an Earraidh Uaine 'n taobh a stigh de 'n chearcall theine 'nuair a thugadh ainm eil' air. Tha so a' daingneachadh an ni a thuirt mi cheana, gu faod cuspairean an sgeòil dol fo iomadh ainm a réir na pàirt a tha iad a' cluich 'san sgeul. Tha 'n t-Earrach air tigh 'n g' a sheilbh fein, 's tha e mar sin feumail tiodal ùr a thoirt da. 'S ann air a' ghrein a bha e air a shloinneadh; air an sgeith dheirg sin o 'n robh e tarruing a neirt; a' ghrian a bha 'n sùilean Oisein, cruinn mar sgiath a shinnsear. Tha sinn

a' faicinn mar an ceudna, gu bheil am bàrd a' comharrachadh a mach gu sonraicht' a' cheart latha air an d' thugadh an t-ainm air a' ghaisgeach: 's ann an diugh a tha 'n t-ainm ort,' ars' an t-Oglach Mor ris. Tha 'an diugh,' saoilidh mi, a' ciallachadh an latha air am bheil a' ghrian a tigh'n thar an roinn sin d' a cùrsa ris an abrar an *equinox*; 's e sin air an aona-là-fichead de 'n mhìos Mhàrt, 'nuair a tha 'n latha 's an oidhch' a cho-fhad. Tha, mar sin, Mac an Earraidh Uaine tigh'n thar a' chearcaill theine, agus a' ghrian a' tigh'n thar an *equator* aig an aon àm.

Mar a leadair Gaisgeach na Sgeithe Deirge 's an t-Oglach Mor a cheile; mar a thug an Gaisgeach an ceann de 'n Oglach; mar a fhuair e trì faclan an rìgh, mar shaoil leis, ann am pòca 'n Oglach, 's mar a thill e thun a' chladaich, a' toirt leis Ailleagan nan Ban, no 'n Ionmhuinn Mhnatha, chi sinn sin uile 'san sgeulachd mar a tha i air a h-aithris an leabhar a' Chaimbeulaich a dh' ainmich mi cheana.

'Nuair rainig Gaisgeach na Sgeithe Deirge 'n cladach, thainig Ridir' a' Chuirn agus Ridir' a' Chlaidhimh 'na chòdhail le boil is buaireas 'nan sùilean, 's a' farraid co e an gaisgeach mor a bha tigh'n 'na dhéigh 's a thill 'nuair a chunnaic e 'n leithid-san de dhà ghaisgeach a tigh'n 'na choinneamh. Cha b' fhios do Ghaisgeach na Sgeithe Deirge co an gaisgeach a bh' ann, ach dh' iarr e orra cùram a ghabhail do 'n Ionmhuinn Mhnatha 's do fhiacalan an athar, 's gu 'n tilleadh esan 's nach fàgadh e fuigheall sgeòil anns an eilean. Thill e, 's sheall e sìos 's a suas, ach cha robh duine no beathach r' a fhaicinn an àit ìseal no àrd. Mu dheireadh chunnaic e seana chaisteal an ìochdar an eilein, 's ghabh e g' a ionnsaidh. Chunnaic e trì òganaich a' tigh'n gu trom, airsnealach, sgèth, thun a' chaisteil. Thainig iad am briathran seanachais air a cheile, 's co bha 'n so ach a thrìuir dhearbh-chomhaltan. Chaith iad an oidhch' an deagh thoilinntinn, ach 's a' mhadainn ciod a chual an Gaisgeach ach gliogarsaich arm, 's daoine dol 'nan éideadh. Co bha 'n so ach a chomhaltan? Dh' fharraid e c' àit an robh iad a' dol. 'Tha sinne 'san eilean so o chionn latha 's bliadhna,' ars' iadsan, 'a' cumail cogaidh ri Mac Dorcha Mac Doilleir 's r' a shluagh, 's a h-uile h-aon a mharbhas sinn an

diugh bidh e beò am màireach.' 'Theid mise leibh an diugh, 's theagamh nach misde sibh mi,' ars' esan. 'Tha gheasan oirnn,' ars' iadsan, 'nach fhaod duine dhol g' ar cuideachadh mur an teid e ann leis fhein.' 'Fanaibh-se stigh an diugh 's theid mise mach leam fhein,' ars' esan.

Thog e air, 's dh' amais MacDorcha MacDoilleir 's a thri mic dheug air, 's cha d' fhàg e ceann air colainn aca; ach bha e fein air a mhilleadh 's air a reubadh cho mor 's nach b' urrainn da 'n àraich fhàgail, 's cha d' rinn e ach e fein a leigeil 'na laidhe am measg nam marbh. Bha tràigh mhor gu h-iseal foidhe, 's ciod a chunnaic e tigh'n air tìr air meadhon na tràghadh, ach cailleach mhor fhiaclach nach facas riamh a leithid. Ghabh i 'n àird thun na h-àraich, 's thoisich i air ath-bheothachadh nam marbh. Thainig i far an robh esan, 's chuir i a meur 'na bheul, agus sgath esan am meur dhith o 'n alt. Bhuail i buille de bhàrr a coise air, 's thilg i thar seachd iomairean e. Chrom i 'n sin air fear eile, chum ath-bheothachadh, ach thilg an gaisgeach an t-sleagh ghearr a bh' aig a mac fein m' a tuaiream 's chuir sin an ceann dith. Mhothaich e 'n so a thriuir dhearbh-chomhaltan 'ga shireadh feadh na h-àraich. 'Tha mise 'n so,' ars' esan, 's fuil is fèidil is feithean air an dochann.' 'Nam biodh againne 'n stòpan locohlaint a th' aig a' chaillich mhoir, mathair MhicDorcha MhicDoilleir, cha b' fhada bhiomaid 'gad leigheas,' ars' iadsan. 'Tha i fhein marbh shuas an sin, 's cha 'n 'eil ni aice nach fhaod sibh fhaotainn,' ars' esan. Thug iad a nuas an stòpan locshlaint, 's nigh is dh' fhaile iad a chreuchdan leis an rud a bha 'san stòp, 's dh' éirich e suas cho slàn, fallan 's a bha e riamh.

Ann an earrainn so, tha 'm bàrd a' cur f'ar comhair taobh eile de 'n Gheamhradh; an taobh dorch, doilleir sin air am bheil sinn glé eòlach. Tha 'n cogadh a tha MacDorcha MacDoilleir 's a shluagh a' cumail ris an triuir chomhaltan, a' samhlachadh na gnè thuasaid a tha, réir coltais, a' dol air a h-aghaidh gun stad eadar cumhachdan an t-soluis agus cumhachdan an dorchadais. Ged a tha ghrian aig an àm air taobh eile 'n t-saoghail, tha i deanamh a cumhachd aithnichte an tomhas àraidh air an taobh so. Tha 'n cumhachd so air a

phearsachadh leis an trìuir chomhaltan. Tha trì mic dheug Mhic Dorcha Mhic Doilleir a' riochdachadh nan trì seachduinean deug a tha deanamh suas ràidh a' Gheamhraidh. Tha a' chailleach mhor fhiaclach a' seasamh air son gach gaillinn is cranndaidheachd a tha tighinn an lorg a' gheamhraidh, 's an aghaidh am bheil na comhaltan a' cathachadh. Theagamh gur i so a' cheart chailleach a bha strì ris an fheur a chumail fo chois, 's an uair a dh' fhairtlich oirre sin a dheanamh, a thilg uaiphe 'n slacan druidheachd ag ràdh :—

'Dh' fhàg e shìos mi 's dh' fhàg e shuas mi,
Dh' fhàg e eadar mo dhà chluais mi;
Dh' fhàg e thall mi 's dh' fhàg e bhos mi,
Dh' fhàg e eadar mo dhà chois mi.'

Riamh o 'n thainig an duine gu staid creutair reusanta, tha e cur mor-earbsa am buaidhean cungaidhean leighis, ach anns na sgeulachdan so tha sinn a' faicinn gu bheil na buaidhean sin air an aibhiseachadh cho mor 's gu faodar a bhi cinnteach gur ni eigin eile a tha air a chiallachadh. Ciod a' ghnè ìocshlaint a bha 's an stòp cha 'n 'eil am bàrd a' cur an céill, ach tha amharus agam nach robh ann ach anail reodhta na gaoith-tuath a bha 'g ath-chruadhachadh 's an oidhche na thaisich fann-ghath na greine 's an latha. Ann an làmhan nan comhaltan bha 'n ìocshlaint cho éifeachdach a chum creuchdan caraid a shlànachadh, 's a bha i 'n làmhan na cailliche a chum nàmhaid ath-bheothachadh.

Bha aon chath eil' aig Gaisgeach na Sgeithe Deirge r' a chur mu 'n do chrìochnaich e gu buileach an obair a chaidh a shonruchadh dha, agus b' e sin còmhrag a chumail ri Macaibh Mor Mhacaibh an Domhain. Thachair iad air a chéile, 's mu 'n robh a bheag de sheanachas eatorra :—

'Bhuail iad air a chéile shadadh,'

mar a tha e air innseadh dhuinn 's an sgeulachd.

Mar a chunnaic sinn, tha 'n sgeul a' fosgladh leis a' Gheamhradh a' tighinn a stigh an riochd Marcaiche Fàlaire Duibhe a thug tàmailt do 'n rìgh, agus tha gluasad an sgeòil gu h-ìomlan a' tionndadh air an tòir a tha as déigh a' Mhar-

caiche. Tha sinn a nis 'g a fhaicinn ann an cùil chumhainn, 's Gaisgeach na Sgeithe Deirge cumail gleachd is cruaidh-chomhrag ris. Chaidh an latha leis a' Ghaisgeach mar a bha nàdurra gu 'n rachadh. Thug e 'n ceann de Mhacaibh Mor; fhuair e trì fiacian an rìgh 'na phòca 's thug e leis iad.

'S e Macaibh Mor Mhacaibh an Domhain an t-ainm a fhuair sinn air a' Mharcaiche. Tha amharus agam nach 'eil an t-ainm uile gu leir ceart, ach tha mise 'g a thoirt seachad mar a fhuair mi e. 'S e mo bharail gu bheil Macaibh Mor Mhacaibh an Domhain a' samhlachadh suim an iomlain de dheanadais a Gheamhraidh, agus, a réir coltais, lean e ris a' mhor-chuid d' a uachdranachd gus an robh e dlùth air deireadh an Earraich, ni a tha glé chumanta 's na cèarnan so 'nar latha fein.

Cha luaithe thug Gaisgeach na Sgeithe Deirge an ceann de Mhacaibh Mor na chaidh e dh' ionnsaidh a chomhaltan, 's thuirt e riu seòl a dheanamh dha air an eilean fhàgail. Thuirt iad ris nach robh de sheòl iomchair acasan leis am faodadh e 'n t-eilean fhàgail ach coite bheag a bh' aig a mhuime 's aig oide, 's gu 'm b' e làn dì a bheatha a toirt leis; nach iarradh i seòl no stiùir ach rùn a chridhe fein, 's gu 'n tilleadh i dhachaidh leatha fhein mar a thilleas an fhaoileann do chladach a h-èolais. A réir na doigh aithris Cholasaich, thug iad dha trì calamain a chumail àirdeachd ris air an rathad. Chuir e mach a' choite 's cha do rinn i tàmh no clos gus an deach i air tìr an Eirinn. Air fàgail na h-eitheir dha, leig e air falbh na calamain, ach bu duilich leis sin a dheanamh a thaobh cho binn 's a bha 'n ceòl aca. Cha 'n 'eil iomradh air na calamain 's an doigh aithris Eigich.

Tha sinn a' faicinn an so an Earraich, ann an riochd Gaisgeach na Sgeithe Deirge, le obair crìochnaichte, a' gabhail a thuruis air neòil chléiteach, shoilleir a' mhìos Mhàigh, 's gaoth chùbhraidh Chéit mar cheòl binn 'na chluais; dìreach mar a chunnaic sinn e an riochd Mac an Earraidh Uaine, no Chochaill Uaine, a' gluasad an déigh a' Gheamhraidh air neòil bhallach, ghruamach an deireadh Fhoghair. Faodar a bhi cinnteach gur i ghaoth a bha cumail àirdeachd ris, 's aig

a' cheart àm a' toirt ciùil dha; co dhiu dh' ainmichear am fear-ciùil, Orpheus no Apollo; Hermes no Amphion; no, mar a th' againn an so, trì calamain nan Comhaltan,—'s i ghaoth a th' air a ciallachadh.

'Nuair a fhuair Gaisgeach na Sgeithe Deirge air tìr an Eirinn, ghabh e lorg na lacha suas o 'n chladach. Co a thachair air ach Gruagach nan Cumha? Dh' innis e do 'n Ghruagaich gach ni mar a thachair, 's dh' fhalbh iad le chéile gu Caisteal an rìgh, 's ma bha 'n rathad buan bu bhuaine na sin ceòlagraich Ghruagaich nan Cumha. Fhuair iad an rìgh an trom-thrioblaid le coireannan a dhithis Mhac, Ridir' a' Chuirn agus Ridir' a' Chlaidheamh. Bha iadsan, bho 'n a thill iad dhachaidh, a' strì ri trì fìaclan sean eich a sparradh an ceann an rìgh an àite nan trì fìaclan a chuir Marcaiche na Fàlaire Duibhe as. Liòn Gaisgeach na Sgèithe Deirge cupan làn fiona, 's chuir e na trì fìaclan a thug e á pòca Mhacaibh Mor 's a' chupan, 's dh' iarr e air an rìgh am fìon òl. Rinn an rìgh sin, 's chaidh na fìaclan 'nan aite fein gu socair, sàmhach; gun nimh, gun dòruinn. Dh' òrdaich an rìgh, air ball, bearradh eòin agus amadain a dheanamh air Ridir' a' Chuirn 's air Ridir' a' Chlaidhimh, 's an sguabadh a mach as a bhaile. 'Na biodh a' chùis mar sin idir,' arsa Gruagach nan Cumha, 'ach thoir dhomhsa do dhà Mhac, 's cha chuirinn mo gheall nach faod iad seasamh air cnoc àrd fathast.' Dh' aontaich an rìgh leis a so. Phòs Gaisgeach na Sgeithe Deirge agus Ailleagan nam Ban mar a bha e nàdurra dhaibh sin a dheanamh. Tha so a' cur a h-uile gnothaich ceart. Tha bhliadhna slàn aon uair eile. Tha dà thaobh an Earraich air tighinn ri cheile. Tha Mic an rìgh an dùil ri seasamh air cnoc àrd fathast, 's gun teagamh ni iad sin. Thig an latha-san mu 'n cuairt a' cheart cho cinnteach 's a thig àm curachd agus buana.

'S éigin stad; cha cheadaich Deasaiche 'n *Review* dhomh dol na 's fhaid' aig an àm. Tha mi mothachail air a' chùis, nach do shoirbhich leam mo mhìneachadh a dheanamh cho soilleir 's a bu mhath leam, ach a chum sin a dheanamh bhiodh e feumail eisimpleirean a thoirt seachad bho sgeulachdan aithnichte a mhìnich 's a leudaich daoine tòghluimte, ach

cha 'n 'eil cothrom air sin a dheanamh aig an àm. Theagamh gu foghainn na thubhairt mi a chum na slighe chomharrachadh a mach air am bheil seadh nan sgeulachdan so r' a fhaotainn; 's e sin ri ràdh, gur e gluasad chuspairean nàduir a tha air a riochdachadh annta, 's nach e deanadas duine no beathaich. Mar sin tuigidh sinn ciod is ciall do na h-euchdan do-chreidsinn a tha gaisgich an sgedil a' cur an gnìomh. Tuigidh sinn gur e 'n reothadh am Famhair mor a chuireas drochaid thar na h-aibhne ann an aon oidhche; gur i ghaoth-tuath an Curaidh feargach a splon a' chraobh ghiubhais á bun, 's a thilg i bhàrr bearradh na creige; 's gur i ghrian a' Chlach-mhuilinn a tha Sisypus, gach aon là, a' rolladh o bhonn gu mullach na beinne, 's nach luaithe ruigeadh i am mullach na tha i rolladh le leathad air an taobh eile; agus mar sin 's an sgeul a tha f'ar comhair, gur e Cùrsa na gréine agus Deanadas na h-aimsire ré ràidhean a' Gheamhraidh agus an Earraich a tha air an riochdachadh le Treun-laoich an sgedil.

SOME STORIES OF HEISKEIR

To the south-west of the island of North Uist lies a small island called Heiskeir, or Monach Isle, *i.e.* the Isle of the Monks, by which name it is known in the Admiralty Chart to distinguish it from a group of rocks in the neighbourhood called Hashkeir. Heiskeir is low-lying, and is composed principally of sand exposed to the turbulency of the wild Atlantic, and little to be coveted for a habitation except by seals, sea-birds, or any such monsters as the one about to be described. Inhabited, however, it is. It has so been from time immemorial. Five or six families of small tenants have always lived there (and formerly double or treble that number) in the enjoyment of plenty, comfort, and ease, who would be very sorry to exchange their 'ocean home' for any other place. Solitary they never find it, even in winter when they are shut out almost exclusively from the world.